

BiEPAG

decembar 2023.

Nakon stabilokratije. Analiza uspona autokratije na Zapadnom Balkanu.

*Autori/ke: Damir Kapidžić, Marika Djolai, Marko Kmezić Uz
doprinose: Nataša Vunš, Tena Prelec, Florijan Biber, Donika
Emini, Jovana Marović, Đerđi Vurmo, Alejandro Estes*

Uvod

Demokratija se suočava s izazovima širom sveta, uključujući zemlje Zapadnog Balkana (Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Crnu Goru, Severnu Makedoniju, Srbiju), pri čemu aktuelni sukobi preoblikuju globalni politički poredak. Mnoge nedemokratske ili autoritarne vlade, uključujući i one na Zapadnom Balkanu¹, iskoristile su pandemiju COVID-19 kao katalizator ili priliku da uvedu dodatna ograničenja građanskih sloboda, i da sekuritizuju građane i građanski angažman, delegitimišu izborne procese i primene nove metode masovnog nadzora. Ruska invazija na Ukrajinu je dodatno povećala bezbednosni značaj regiona u odnosu na njegove najbliže susede i pomogla u jačanju autoritarnih tendencija nekih od njenih političkih lidera.

Klizanje ka autokratiji podrazumeva kršenje građanskih sloboda, pre svega političkog učešća građana i aktivnosti političkih protivnika, kao i prava manjinskih grupa i slobode govora. Autokratski lideri su uključeni u moćne mreže elita koje, pored lokalne politike, redovno učestvuju i u neformalnim, korumpiranim ekonomskim aktivnostima. Stoga, autokratski stav političkih režima Zapadnog Balkana nije samo prolazni kvar ili kriza demokratije, već jedan utemeljen i stabilan tip režima koji stavlja zemlje na dno političkog kontinuuma od liberalne demokratije do otvorenog autoritarizma.

Takva situacija je delom nastala usled slabog napretka u pristupanju EU, koji je zemlje Zapadnog Balkana (ZB6) učinio „tranzicionim regionom bez jasnog cilja ili krajnje tačke na vidiku, zonom ‘između’ – između demokratije i autoritarizma, tržišne i državne privrede, divljeg kapitalizma i socijalističkog nasleđa.”² Ovo stanje je nazvano stabilitokratijom³ i opisuje režime koji osciliraju između autokratije i demokratije, podržane od stranih aktera koji ne priznaju to stanje i nastavljaju saradnju sa ovim autokratskim liderima. Zajedno sa jačanjem klijentelizma koji ljude vezuje sa vladajućim elitama putem prinude i kontrole, to

rezultira erozijom zaštite koju bi trebalo da pružaju snažne institucije i nezavisni mediji u zemljama ZB6⁴.

Integracija u EU se najvećim delom doživljava kao primarni mehanizam zajačanje demokratije i stvaranje pravnog okvira za delovanje država pod vladavinom prava. Prvobitna ideja da bi postepeno usklađivanje sa zakonima i politikama EU putem pregovora o članstvu podstaklo demokratsku konsolidaciju među zemljama kandidatima za članstvo u EU, uglavnom je propala. Srbija, čiji su pristupni pregovori počeli 2014. godine, počev od iste godine ne smatra se više liberalnom demokratijom. Takođe je jasno da pristupanja neće biti bez demokratskih promena.

Prema našem mišljenju, zemlje ZB6 danas više nisu u zoni između i stoga nastojimo da istražimo kako se zagonetka stabilokratije produbila poslednjih godina, i da procenimo njihovo klizanje ka punoj autokratiji. Istovremeno, tvrdimo da je dihotomija demokratija/autokratija previše pojednostavljena⁵, imajući u vidu da ovom debatom dominira pitanje demokratije. Empirijski, nastojimo da istaknemo složeniju sliku zemalja koje postoje u širokom spektru između ove dve kategorije, kao i aktuelno skliznuće iz stabilokratije u autokratiju.

Da li je ostalo demokratije na Zapadnom Balkanu?

Prema poslednjim merenjima demokratskih trendova, najmanje dve zemlje ZB6 su izborne autokratije (Srbija i Albanija).⁶ Još tri zemlje su izuzetno slabe izborne demokratije (Crna Gora, Bosna i Hercegovina i Severna Makedonija), dok se režim u Republici Srpskoj može smatrati autoritarnim. Njihovi autokratski lideri investirali su u umrežavanje sa svetskim silama kao što su Kina, Rusija i druge vlade istomišljenika, u nastojanju da uvećaju svoje političko (i lično) bogatstvo u zemlji i inostranstvu. Zauzvrat, kooptacija ovih malih autokratskih vladara je neophodna za izgradnju autoritarnog kapitalizma i za promociju autokratskih normi koje pokreću taj proces.

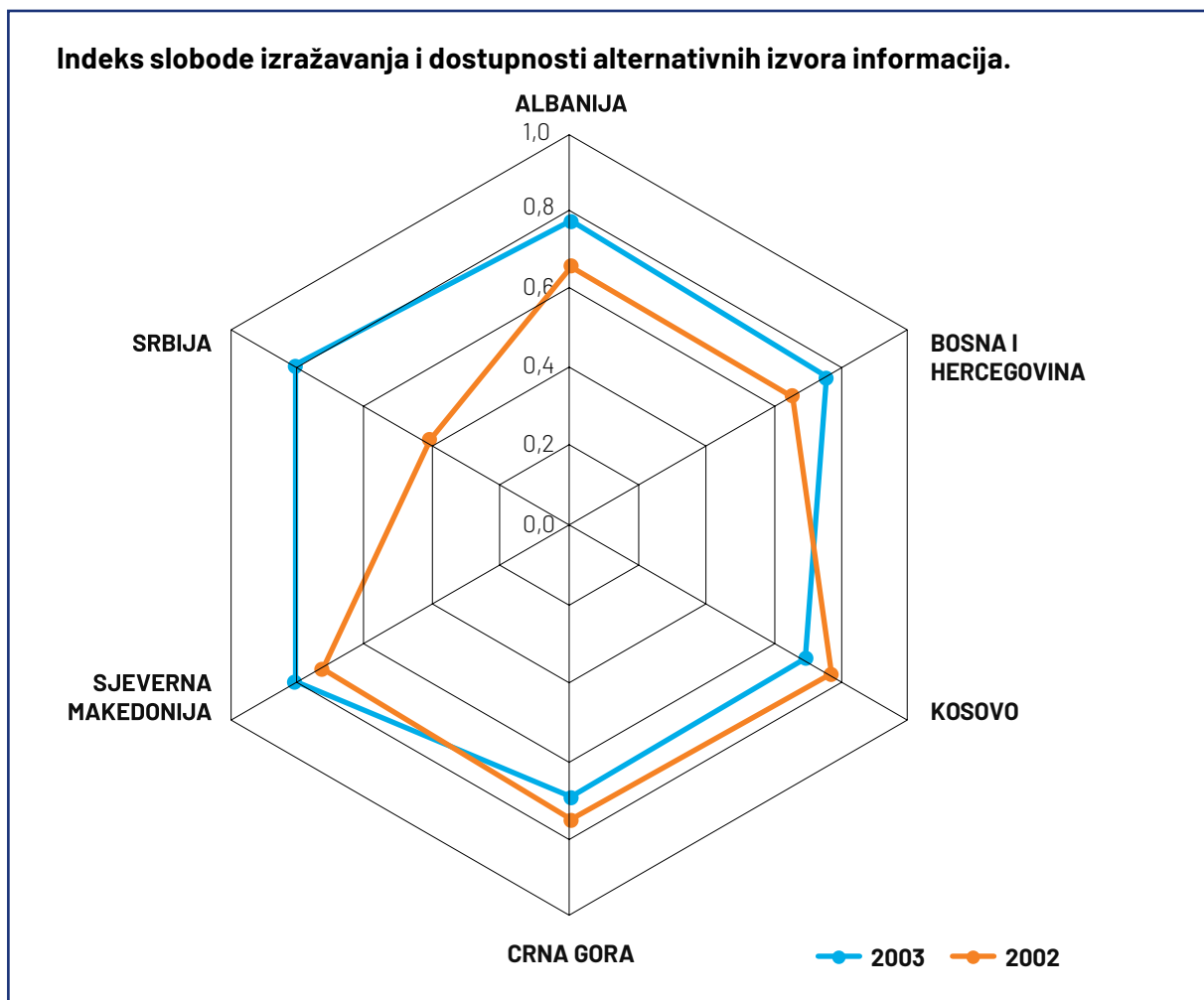
Vodi se živa debata o tome kako klasifikovati zemlje koje se više ne mogu smatrati demokratskim, ali i dalje održavaju nivo političkog pluralizma i redovne izbore, i stiže se do zaključka da puko održavanje konkurentskih izbora zemlju ne čini demokratskom. Ako određeni elementi političke odgovornosti i vladavine prava nisu ispunjeni, realnije je takve zemlje nazvati konkurentnim autokratijama koje održavaju izbore u kojima je pobednik unapred poznat⁷. Međutim, na dan izbora, kada je zemlja u centru međunarodne pažnje posmatrača i medija, većina pravila se poštuje. Izborna demokratija tako postaje predstava koja se održava da bi se osigurala reputacija u inostranstvu, a ne legitimitet kod kuće. Političke stranke u autokratskim vladama sprovodile su politike, menjale procedure, potkopavale nezavisne institucije, selektivno primenjivale pravila protiv protivnika i postavljale lojalne članove na ključne, moćne pozicije. Namera takve neliberalne politike je da se perpetuira neograničena izborna prednost⁸, dovoljna da suštinski promeni igru i vladajućim elitama stvori izbornu prednost. Posmatrano pojedinačno, nijedna od ovih radnji nije dovoljna da izazove pažnju ili uzbunu među ključnim međunarodnim partnerima, koji su odlučili da ignorišu „manje“ znakove upozorenja.

Smrt demokratije na Zapadnom Balkanu može se opisati kao proces „smrti od hiljadu rezova“ gde se veliki delovi društava ZB6 postepeno prilagođavaju životu u zemljama koje izgledaju demokratske iznutra, a da to suštinski nisu.⁹ U izveštaju za 2022. godinu, Freedom House navodi sve zemlje ZB6 kao delimično slobodne, naglašavajući probleme sa slobodnim medijima, nezavisnim pravosuđem i prekoračenjem izvršne vlasti.¹⁰ Bertelsmanov indeks transformacije zadire dublje i pruža otrežnjujući pogled na to kako su ključne demokratske

komponente političke participacije i vladavine prava opale tokom proteklih 15 godina¹¹. Posmatrajući političku participaciju, u skoro svim zemljama možemo primetiti da su slobodni i poštenu izbore sve ređi, uz izuzetak Kosova, i da sloboda izražavanja i udruživanja postaje sve ograničenija. Što se tiče vladavine prava, vidimo da su podela vlasti i prateći sistem kontrole u velikoj meri oslabljeni širom ZB, kao i uloga nezavisnog pravosuđa.

Još dublji uvid u podatke otkriva trendove potkopavanja proceduralnih mera zaštite do te mere da one više ne predstavljaju deo demokratskog sistema, nizak kvalitet izbora širom ZB⁶, a pogotovo snažan pad u Srbiji, ali i neznatno povećanje poštovanja sudskih odluka na Kosovu i u Bosni i Hercegovini.¹² Stagnacija i autoritarna ukorenjenost evidentni su i kada je u pitanju korupcija u izvršnoj i sudskoj vlasti u Albaniji. U tom smislu, Kosovo je jedini pozitivan primer. Ključni element koji ostaje problematičan u celom regionu su nizak i stagnirajući nivo slobode izražavanja i dostupnosti alternativnih izvora informacija. U slučaju Srbije možemo primetiti oštar pad slobode medija u poslednje dve decenije.

Slika: Varieties of Democracy, Indeks slobode izražavanja i dostupnosti alternativnih izvora informacija.

“Pregled” studija zemalja

Srbija: Stabilokratija više ne obezbeđuje stabilnost

Među zemljama ZB6, Srbija je doživela najoštrij pad u svim merilima demokratije, na nivoe koji nisu viđeni od ere Slobodana Miloševića iz 1990-ih. Ova promena je posledica kontinuirane i nagomilane erozije tokom protekle decenije pod vlašću predsednika Aleksandra Vučića i njegove Srpske napredne stranke (SNS). Uprkos manjim poboljšanjima u polju političkog pluralizma nakon izbora 2022, uključujući glasniju opoziciju, opšta putanja autoritarnog učvršćivanja se nije promenila. Srbija se više ne može opisati kao demokratska zemlja, već u najboljem slučaju kao konkurentski autoritarni režim.

Bosna i Hercegovina: Interna destabilizacija od strane autokratskih lidera

U Bosni i Hercegovini se nastavlja autokratizacija na lokalnom i subnacionalnom nivou, naročito u Republici Srpskoj pod Miloradom Dodikom i Savezom nezavisnih socijaldemokrata (SNSD). Uspostavljanje liberalne demokratije na nacionalnom nivou doživelo je neuspeh, kao i autoritarno zauzimanje državnih institucija. Iste konsocijacijske strukture koje otežavaju upravljanje do sada su činile zemlju otpornijom na autokratizaciju, ali će se to verovatno promeniti usled zauzimanja i subverzije subnacionalnih institucija vlasti od strane autoritarnih lidera.

Albanija: Da li je demokratija cena EU integracije?

Površno gledano, Albanija je poslednjih godina postigla određeni napredak, otvarajući pristupne pregovore i skromno unapređujući svoje pravosuđe i upravljanje. Međutim, ovo nije dovoljno da se nadoknadi visok nivo korupcije i zarobljavanje države od strane političkih partija. Umesto toga, političke partije su započele instrumentalizaciju državnih institucija koje do tad još nisu postigle nezavisnost, uključujući pravosuđe i parlament, protiv političkih protivnika. Ključne pretnje demokratiji su i dalje kultura nekažnjivosti pred zakonom, kao i političke partije i moćni pojedinci koji preferiraju slabe državne institucije.

Kosovo: Ko bi imao koristi od ponovne eskalacije nasilja?

Situacija na Kosovu je postala složenija jer su institucionalne reforme i efikasnost upravljanja u zemlji došli u koliziju s pitanjima priznavanja i statusa Srba i većinskih srpskih zajednica u zemlji. S jedne strane, nijedan značajan demokratski napredak ne može se postići bez rešavanja dugotrajnih problema s upravljanjem, na način koji bi jačao institucije Kosova. S druge strane, centralizovani pristup upravljanju podržan od strane kosovskog rukovodstva je u više navrata doveo do kontraefekta, što je rezultiralo nasiljem i sabotiralo sve reformske napore. Briselski dijalog sa Srbijom koji bi trebalo da se pozabavi ovim pitanjem je na kraju zloupotrebljen od strane autokratskih lidera, naročito u Srbiji, za sprovođenje vlastitih agendi.

Severna Makedonija: Korak napred, dva koraka nazad

Kada je reč o pristupanju EU, čini se da je Severna Makedonija na drugom vremenskom koloseku od ostatka Zapadnog Balkana – ona istovremeno prednjači i zaostaje. Uspesi ranog statusa kandidata za EU 2005. godine, demokratske promene 2016, članstvo u NATO-u 2020. i otvaranje pregovora o pristupanju EU 2022. godine moraju se posmatrati zajedno sa godinama političke polarizacije i povremene autokratizacije pod VMRO-DPMNE, ukorenjenom slabom upravom koja pokreće korupciju, i upornim zloćudnim uticajem susednih zemalja. Zemlja je i dalje politički i etnički podeljena sa vladajućim elitama koje nisu voljne da se odreknu vlasti ili povećaju stepen odgovornosti.

Crna Gora:

Da li će politička polarizacija pocepiti društvo ?

Zemlja je doživela duboke promene poslednjih godina, naime postepeno opadanje Demokratske partije socijalista i Mila Đukanovića. Politička nestabilnost i sve veća polarizacija uticali su na demokratsku stabilnost, upravljanje i reforme o ključnim pitanjima, uključujući imenovanja sudija. Tenzije su dovele do ponovljenih protesta i sukoba između suprotstavljenih, politički mobilisanih demonstranata, koji neprekidno kidaju društveno tkivo u zemlji u kojoj je za dobro upravljanje i ekonomiju usmerenu na turizam potrebno stabilno okruženje za funkcionisanje. Ako se ne kontroliše, ovo može imati ozbiljnije posledice od samog slabljenja demokratije.

Situacija sa stranim akterima

Zaokret ka autokratiji na Zapadnom Balkanu (ZB6) je pod uticajem spoljnih aktera koji ohrabruju regionalne političke lidere da pooštrem kontrolu nad javnim institucijama i podrivaju demokratske norme. Većina stranih aktera pokušava da iskoristi nekoliko osa uticaja u zemljama ZB6, kao što su privreda i energetika, geopolitika i ideologija, doprinoseći autoritarnom zaokretu. Dok se EU i SAD doživljavaju kao demokratski uticaji, njihova kontinuirana saradnja sa autokratskim liderima zemalja ZB6 se ne uklapa u takvu sliku.

Kada je reč o podršci neautokratskim vrednostima, EU je pružala kontinuiranu pomoć demokratiji, ali je pokazala slabu posvećenost procesu proširenja i nije uspela da iskaže jasnu podršku nedavnim prodemokratskim inicijativama, kao ni da osudi izbornu prevaru (npr. izbori u Srbiji 2020. godine).

Tradicionalno uticajne Sjedinjene Države su zabeležile pad svog uticaja u poslednjoj deceniji uprkos naporima da podrže demokratske institucije, vladavinu prava i suprotstave se uticaju zlonamernih stranih aktera poput Rusije. Posebno su to učinile kroz programe jačanja otpornosti i obrazovne inicijative za medije i organizacije civilnog društva, kao i kroz pomoć u zaštiti kritične infrastrukture od sajber napada¹³. Međutim, zbog loše spoljnopolitičke strategije, smanjenih budžetskih izdvajanja i fokusa na nacionalnu bezbednost, čini se da je američka pomoć, umesto da dalje jača demokratske prakse, osnažila lokalne elite i njihovu kontrolu kroz loše upravljanje i odstupanje od planiranih sredstava¹⁴.

Kada je reč o autokratskim stranim akterima, Rusija je snažno prisutna u Srbiji i Republici Srpskoj. Strategija Moskve u odnosu na region je geopolitičko remećenje, „spojler“ koji nastoji da obuzda zapadni uticaj. Slaba na polju trgovine, ali snažna u oblasti energetike, pogotovo u odnosu prema Srbiji i Bosni i Hercegovini, Rusija takođe koristi energetske veze da politički utiče na region¹⁵. Ona širi dezinformacije i manipuliše izborima putem medijskog uticaja preko platformi kao što su Russia Today i Sputnjik, kao i indirektno, putem proruskih narativa koje reprodukuju lokalni, uglavnom prorežimski, mediji¹⁶.

Paralelno, uticaj Kine u regionu je ekonomski i geopolitički, prvenstveno izražen kroz velike investicije, uključujući astronomski globalni investicioni okvir 'Pojas i put'¹⁷. Ove investicije, kao što su energetske projekti u Bosni i Hercegovini, izazivaju zabrinutost zbog netransparentnog dodeljivanja ugovora u korist političkih elita, i često se suočavaju sa pravnom inspekcijom EU i kritikom zbog opšteg manjka transparentnosti.¹⁸

Turska širi svoj uticaj kroz političke, ekonomske i kulturne programe. Takođe finansira nove infrastrukturne projekte poput promovisanja turskog jezika i kulture¹⁹. Međutim, na njene projekte kao što je finansiranje džamije u Prištini, gleda se sa sumnjom u pogledu potencijalnih neoimperijalističkih ambicija. Turski mediji Agencija Anadolu i TRT Balkan, te veze sa političkim partijama kao što je bosanskohercegovačka Stranka demokratske akcije (SDA), korišćeni su kao sredstva za podržavanje i sprovođenje političke agende predsednika Erdogana.

Unutar EU, Mađarska se ističe kao značajan strani faktor u svojoj ulozi autokratizirajućeg „trojanskog konja“. Vlada Viktora Orbana strateški je partner Srbije sa kojom deli ekonomske i energetske interese, uz geopolitičke i ideološke namere. Orbanova ideološka konvergencija i blisko prijateljstvo sa Aleksandrom Vučićem i, od nedavno, i s Miloradom Dodikom u Republici Srpskoj, osiguravaju autoritarnu dominaciju nad naporima EU za demokratizaciju.

Sve u svemu, spoljni akteri poput Rusije, Kine, Turske i Mađarske igraju značajnu ulogu u oblikovanju političke scene u regionu, često na račun demokratskih principa i napora EU.

Tabela 1. Četiri ose stranog uticaja na Zapadnom Balkanu, po stepenu relevantnosti

Osa	Glavni indikatori	EU	SAD	Mađarska	Turska	Rusija	Kina
Ekonomska	• direktne investicije • trgovinski odnosi • razvojna pomoć	★★	★	★★	★	★	★★
Energetska	• nafta/gas • proizvodnja energije	★★		★		★★	★★
Geopolitička	• strateški interes • vojni/kroz NATO	★★	★★	★★	★	★★	★
Ideološka	• vrednosti, principi upravljanja, kultura	★★	★★	★	★	★★	★
Global Freedom Status 2023 [indeks od 100]		90*	83	66	32	16	9
		Slobodna		Delimično slobodna		Neslobodna	

*EU-27 srednja prosečna vrednost

Građani uhvaćeni u autoritarnu mrežu

Građani se ponekad optužuju da podržavaju autokratske vođe, a zapravo su kolateralna žrtva štete prouzrokovane demokratskim nazadovanjem. Može se reći da je civilno društvo u zemljama ZB6 zarobljeno, dok pokušava da održi javnu sferu koja služi demokratskim procesima. Važno je napomenuti da autoritarizam počiva na poslušnosti, ali kao što smo videli, građani zemalja ZB6 se ne uklapaju u potpunosti u tu sliku. Jedan od takvih primera je pobuna protiv pravila u vezi s pandemijom COVID-19, odbijanjem mera (nošenje maski, zatvaranje i vakcinacija), što odgovara populističkoj masovnoj ideologiji. Građanska neposlušnost ima značajnu utilitarnu vrednost za oblikovanje oruđa građanskog angažovanja protiv autoritarne vladavine.

Postoje jaki primeri građanskog delovanja širom ZB6 protiv zauzimanja države, kontrole izbora i sužavanja slobodnog medijskog prostora. Građani su krenuli u akciju protiv vladajućih partija i zarobljavanja države u Srbiji, organizujući seriju protesta 2018. godine kako bi se suprotstavili porastu političkog nasilja i autoritarnog stiska Aleksandra Vučića, pod sloganom "Jedan od pet miliona". Frustracije nakon višestrukog ubistva u osnovnoj školi u Beogradu dovele su 2023. godine do dugotrajnih protesta pod sloganom "Srbija protiv nasilja". Talas protesta zahvatio je i Crnu Goru 2020-2022, dok je „šarena revolucija“ u Severnoj Makedoniji (2016) dovela do svrgavanja autokrate Nikole Gruevskog.

Ekološki aktivizam je uspešan u svim zemljama ZB6, sa slučajevima stopiranja infrastrukturnih i energetskih projekata sa štetnim uticajem na životnu sredinu²⁰. Nasuprot tome, skupštine građana (npr. u Mostaru, BiH) su imale ograničen uspeh. Međutim, njihova sposobnost da ograniče autokratizaciju na nacionalnom nivou je slaba ili je u najboljem slučaju sporna. Protest i nenasilni otpor više nisu efikasna oruđa za promene kada autokratski vladari aktivno ograničavaju prostor za neslaganje sprovodeći neliberalne politike²¹, u suštini umanjujući uticaj narodne mobilizacije. Čak i ako su njihovi efekti ograničeni i kratkoročni, građani kroz kolektivnu akciju ponovo podstiču javnu raspravu i stvaraju nove strukture koje bi na kraju mogle dovesti do reformi.

Jedan od izazova sa kojima se suočavaju su paralelne strukture civilnog društva koje su stvorili autokratski režimi, a koje ne ispunjavaju svoju ulogu i opstruiraju slobodan prostor dok istovremeno nastoje da uživaju koristi od takvog simuliranja demokratije. Jedan primer ovog sindroma uljeza je virtuelno građansko društvo koje funkcioniše samo u digitalnim prostorima, koje je lako preoteti i koji su na meti onlajn „armije“ botova. Uprkos njihovoj istaknutoj ulozi u borbi protiv demokratskog nazadovanja, legitimitet aktera civilnog društva²² i njihovog delovanja može se dovesti u pitanje kao provokativno oruđe režima, ponekad opravdano kada usvajaju nedemokratske prakse.

Zaključak

Zemlje ZB6 su prešle iz stabilokratije u autokratiju, obeleženu oslabljenom demokratijom i povećanom nestabilnošću. Slučajevi političkog i individualnog nasilja u proteklih sedam godina naglašavaju ovaj pad. Umesto ravnoteže u trouglu demokratija, autokratija i kapitalizam, zemlje više naginju ka osi autokratija-kapitalizam.

„Stabilokratski“ lideri na Zapadnom Balkanu koriste autokratske metode koje dovode do erozije demokratije, odgovornosti, medija i kritičkih glasova, slobodnih izbora i građanskih prava. Ličnosti poput Dodika u Republici Srpskoj ili Vučića u Srbiji imaju tendenciju da postaju autoritarnije što duže ostaju na vlasti. Stabilokratija nije stabilan oblik režima; posle određenog vremenskog perioda menja se na gore i okreće se autokratiji, posebno ako je podržana spolja.

Strani angažman u regionu spada u dve kategorije: dobronamerni i štetni. Saradnjom sa autokratama Zapadnog Balkana, EU i SAD učvršćuju njihovu moć dok pokušavaju da podrže demokratiju. U međuvremenu, autoritarne sile poput Rusije i Kine traže ili politički uticaj ili finansijsku dobit, koristeći priliku da iskoriste bilo koji profitabilni poduhvat ili resurs pod kontrolom autoritarnih lidera.

Zaustavljeni procesi pristupanja EU, potopljeni u politizaciju procesa donošenja odluka o proširenju, efektivno su doveli do potonuća čitavih zemalja, poput Severne Makedonije, ili izgleda za smislenu demokratsku konsolidaciju. Evropsku uniju, naravno, ne treba kriviti jednostrano, ali joj zapanjujuće još uvek nedostaje pravi okvir za angažovanje uprkos duboko usađenom prisustvu u regionu. Tek nakon što su veliki spoljni nemiri zapretili jezgru Unije, ona je 2023. godine postala spremna za novo, smisljeno razmatranje procesa proširenja.

Neke društvene grupe kontinuirano biraju autoritarne vođe, bilo zbog iskrene podrške ili zato što su zavedeni i prinuđeni moćnom i beskrupuloznom autokratskom mašinerijom. U međuvremenu, drugi građani daju svoj glas protiv autokratskih lidera i učestvuju u kolektivnim akcijama vođeni političkim motivima ili brigom za javno dobro i zloupotrebu resursa, postižući različite stepene uspeha.

Preovlađujući status kuo u odnosu na proširenje EU olakšava razaranje demokratskih principa, a ne podstiče značajna strukturna poboljšanja u procesu ispunjavanja Kopenhaških kriterijuma. Tako se održava situacija u kojoj se demokratske institucije bore da evoluiraju ili ojačaju, a istovremeno dolazi do postepene erozije demokratskih vrednosti i praksi umesto aktivnog promovisanja pozitivnih promena i reformi u zemljama ZB6.

Preporuke

Neposredni koraci

Naglašavati demokratiju umesto stabilnosti. U javnoj komunikaciji ne mešati kratkoročnu geopolitičku kontrolu sa demokratijom i vladavinom prava. Dugoročno će troškovi biti mnogo veći.

Revidirati spoljnu politiku. Izbegavati podršku autokratskim liderima po svaku cenu i jasno staviti do znanja da demokratija nije element spoljne politike EU i SAD o kojem se može pregovarati.

Podrška slobodnim i poštenim izborima. Angažovanje izbornih posmatrača i bliska saradnja s izbornim telima u zemljama ZB6 tokom i između izbora, uz nuđenje izgradnje kapaciteta i edukacije o demokratskim standardima. Izbegavanje upućivanja čestitki reizabranim autoritarnim vladarima pre provere rezultata trebalo bi da postane norma.

Imenovanje i posramljivanje. Ukazati na izborne manipulacije, napade na medije i nezavisne institucije koji dovode do demokratskog nazadovanja i javno ih osuditi. Pozvati na odgovornost izabrane lidere, da osiguraju slobodan i pošten demokratski proces i građanske slobode.

Uvesti sankcije protiv autokratskih lidera. U slučaju ozbiljnih pretnji demokratiji, uvesti sankcije pojedincima (slično sankcijama SAD protiv zvaničnika).

Pružiti ciljanu podršku slobodi medija. Glasno podržati nezavisno novinarstvo i istraživačke medije. Pružati pomoć u izgradnji veza i snažne saradnje između zemalja ZB6.

Pružiti podršku organizacijama civilnog društva. Podržati angažovanje civilnog društva iz zemalja ZB6 u evropskim i EU mrežama i institucijama radi mogućnosti uticaja na evropske politike.

Podržati građane direktno angažovanjem postojećih i novih inicijativa. Istražiti demokratske inovacije i alate kojima bi se građanima omogućio direktan doprinos na polju donošenju odluka.

Dugoročno

Oснаživanje demokratskih snaga u regionu. Proširiti obim aktera za angažman i saradnju; izbegavati razgovore samo sa uskim krugom odabranih. Neka ovaj angažman bude zasnovan na zaslugama.

Podrška za upravljanje. Pružiti pomoć demokratskim partijama u regionu da izrade politike, čak i pre nego što budu izabrane, kako bi identifikovale i suprotstavile se neformalnim praksama.

Jačanje regulatornih i zakonskih okvira. Pružiti pomoć zemljama ZB6 da regulišu svoja tržišta i privredu na duže staze, na način koji sprečava zlonamerni uticaj stranih aktera i štiti resurse.

-
- 1 BiEPAG study
 - 2 BiEPAG study
 - 3 <https://biepag.eu/article/what-is-a-stabilitocracy/>
 - 4 BiEPAG study p. 91-93
 - 5 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21599165.2020.1781094>
 - 6 <https://www.v-dem.net>
 - 7 Steven Levitsky and Lucan Way. 2010. *Competitive Authoritarianism*
 - 8 Damir Kapidžić and Věra Stojarová. 2022. *Illiberal Politics in Southeast Europe: How Ruling Elites Undermine Democracy*
 - 9 Jared Diamond. 2005. *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*
 - 10 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>
 - 11 <https://bti-project.org/en/reports/regional-dashboard/ESE>
 - 12 <https://www.v-dem.net/data/the-v-dem-dataset/>
 - 13 https://www.stateoig.gov/uploads/report/report_pdf_file/aud-mero-23-09.pdf
 - 14 <https://www.csis.org/analysis/confronting-stabilocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance>
 - 15 <https://www.clingendael.org/pub/2023/little-substance-considerable-impact/russian-sources-of-influence-in-serbia-montenegro-and-bosnia-and-herzegovina/>
 - 16 <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2022/12/How-does-Russian-soft-power-in-Serbia-really-work.pdf>
 - 17 <https://tiranaobservatory.com/2020/10/20/the-influence-of-russia-china-and-the-eu-in-the-western-balkans-is-democracy-the-only-game-in-town/>
 - 18 <https://balkaninsight.com/2020/04/22/budapest-to-belgrade-all-aboard-the-secret-express/>
 - 19 <https://biepag.eu/publication/policy-brief-the-western-balkans-as-a-geopolitical-chessboard-myths-realities-and-policy-options/>
 - 20 <https://biepag.eu/publication/unleashing-the-potential-for-change-through-social-movements-and-civic-initiatives/>
 - 21 <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-future-of-nonviolent-resistance-2/>
 - 22 <https://carnegieendowment.org/2018/05/02/examining-civil-society-legitimacy-pub-76211>

O nama

Savetodavna grupa za javnu politiku Balkan u Evropi (BiEPAG) je zajednička inicijativa Evropskog fonda za Balkan (EFB) i Centra za studije Jugoistočne Evrope Univerziteta u Gracu (CSEES) sa ciljem promovisanja evropskih integracija Zapadnog Balkana i konsolidacije demokratskih i otvorenih zemalja u regionu. BiEPAG se temelji na vrednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava osoba koje pripadaju manjinskim grupama. Pridržava se vrednosti koje su uobičajene u društvima u kojima preovlađuju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost između žena i muškaraca. Članovi i članice BiEPAG-a su istaknuti istraživači i istraživačice javnih politika iz regiona i Evrope, sa dokazanom ekspertizom na temu Zapadnog Balkana i procesa koji oblikuju region.

Članovi i članice su Florijan Biber (koordinator), Bojan Baća, Dimitar Bečev, Mateo Bonomi, Srđan Cvijić, Milica Delević, Nikola Dimitrov, Marika Djolai, Vedran Džihić, Donika Emimi, Ričard Grivson, Dejan Jović, Damir Kapidžić, Marko Kmezić (pomoćnik koordinatora), Srđan Majstorović, Jovana Marović, Zoran Nečev, Tena Prelec, Korina Stratulat, Nikolaos Cifakis, Alida Vračić, Đerđi Vurmo, Nataša Vunš.

<https://biepag.eu>

Kontakt: info@biepag.eu

Evropski fond za Balkan je zajednička inicijativa Erste fondacije, Fondacije Robert Boš i Fondacije Kralj Boduen, koja preduzima i pomaže inicijative koje jačaju demokratiju, neguju evropske integracije i afirmišu ulogu Zapadnog Balkana u rešavanju izazova u Evropi. Njegova strategija se fokusira na tri glavne oblasti – podršku demokratizaciji, jačanje regionalne saradnje i podsticanje EU integracija. EFB podržava proces afirmisanja efikasnosti politike proširenja EU širom Zapadnog Balkana i unapređivanje regionalne saradnje među organizacijama civilnog društva na temeljima solidarnosti i dijaloga zasnovanom na potražnji. Informisanim i osnaženim građanima pruža sredstva i platforme za preduzimanje akcije i zahtevanje odgovornih institucija i demokratije. Fokus rada je usmeren na kontinuirane reforme politika i praksi u zemljama Zapadnog Balkana na njihovom putu ka članstvu u EU.

www.balkanfund.org

Kontakt: ALEKSANDRA TOMANIĆ, izvršna direktorka
aleksandra.tomanic@balkanfund.org

Centar za studije Jugoistočne Evrope osnovan je u novembru 2008. godine, nakon što je 2000. godine Jugoistočna Evropa definisana kao strateški prioritet na Univerzitetu u Gracu. Centar je interdisciplinarna i međufakultetska istraživačka i obrazovna ustanova, osnovana sa ciljem da na univerzitetu obezbedi prostor za opsežne nastavne i istraživačke aktivnosti o Jugoistočnoj Evropi i zajedno sa njom, i unapredi interdisciplinarnu saradnju. Centar nastoji i da pruži informacije i dokumentaciju, kao i da bude tačka kontakta za medije i javnost zainteresovane za Jugoistočnu Evropu, u pogledu političkog, pravnog, ekonomskog i kulturnog razvoja regiona. Interdisciplinarni tim pravnika, istoričara i politikologa doprineo je istraživanju o Jugoistočnoj Evropi, putem članaka, monografija i drugih publikacija. Centar redovno organizuje međunarodne konferencije i radionice kako bi promovisao najnovija istraživanja o Jugoistočnoj Evropi.

<http://csees.uni-graz.at/>

Kontakt: UNIV.PROF. DR. FLORIAN BIEBER,
profesor istorije i politike Jugoistočne Evrope
florian.bieber@uni-graz.at

Evropski fond za Balkan 2023. Sva prava zadržana. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove ili mišljenje Evropskog fonda za Balkan.

